

Sygn. akt I ACa 36/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 sierpnia 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Małgorzata Wołczańska (spr.)
Sędziowie :	SA Roman Sugier SA Joanna Naczyńska
Protokolant :	Katarzyna Noras

po rozpoznaniu w dniu 9 sierpnia 2018 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa A. D.

przeciwko W. D.

o zapłatę

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Częstochowie

z dnia 19 października 2017 r., sygn. akt I C 141/17

- 1) zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 2. o tyle, że zasądzone nim koszty procesu obniża do 6 300 (sześciu tysięcy trzystu) złotych;
- 2) oddala apelację w pozostałej części;
- 3) zasądza od powódki na rzecz pozwanego 2 000 (dwa tysiące) złotych z tytułu kosztów postępowania apelacyjnego.

SSA Joanna Naczyńska SSA Roman Sugier SSA Małgorzata Wołczańska

Sygn. akt I ACa 36/18

UZASADNIENIE

Powódka A. D. domagała się zasądzenia od pozwanego W. D. 100 000 złotych. W uzasadnieniu żądania podała, że w dniu 17 stycznia 2007 r. wraz z pozwanym, byłym mężem, zawarła w Kancelarii Notarialnej E. R. umowę rozdzielnosci

majątkowej oraz umowę podziału majątku, która przewidywała na jej rzecz spłatę, a z którego to obowiązku pozwany się nie wywiązuje.

W odpowiedzi na pozew W. D. wniósł o odrzucenie pozwu z uwagi na brak legitymacji procesowej czynnej po stronie powódki, ewentualnie o oddalenie żądania pozwu w całości. W ocenie pozwanego powódka nie jest uprawniona do zmiany ustaleń dokonanych w umowie notarialnej, w tym do pozbawienia świadczenia syna stron, na rzecz którego zostało ono w akcie notarialnym zapisane. Strony w akcie notarialnym ustaliły, że pozwany zakupił lokal mieszkalny na rzecz syna, a nie na rzecz powódki. Natomiast w stosunku do powódki pozwany wykonał obowiązek, gdyż zakupił i przekazał jej samochód osobowy, który bez zastrzeżeń został przez powódkę przyjęty.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy, zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w C. oddalił powództwo i zasądził od powódki na rzecz pozwanego 15 317 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. Sąd ten ustalił, iż 17 stycznia 2007 r., w kancelarii notarialnej w C. notariusz E. R., W. D. i A. D. zawarli notarialną umowę nr (...) o rozdzielnosci majątkowej oraz umowę podziału majątku wspólnego. W umowie ustalono, że w skład majątku wspólnego wchodzi:

- nieruchomości położona w C. przy ulicy (...) opisana w księdze wieczystej nr (...) Sądu Rejonowego w Częstochowie o wartości 320 000 zł,

- samochód osobowy V. (...) rok produkcji 1994 o wartości 10 000 zł,

- (...) rok produkcji 1999 o wartości 17 000 zł,

- towar wymieniony w spisie remanentowym sporządzonym na 31 grudnia 2006 r. o wartości 58 747,70 zł. Strony umowy oświadczyły, że w księdze wieczystej (...) Sądu Rejonowego w Częstochowie wpisana jest hipoteka kaucyjna umowna do kwoty 406 987 zł. W § 4 umowy wprowadzono zapis dotyczący sposobu podziału majątku dorobkowego, ustalając, że nieruchomości opisana w księdze wieczystej nr (...) Sądu Rejonowego

w C., samochód osobowy, samochód ciężarowy i towary wymienione w spisie remanentowym nabywa w całości W. D. ze spłatą na rzecz A. D. kwoty stanowiącej równowartość na dzień spłaty dwupokojowego mieszkania o powierzchni nie mniejszej niż 46 m² wykończonego standardowo, położonego w C. na osiedlu (...) płatną w terminie nie wcześniej niż 5 grudnia 2010 r. na rachunek syna stawających (...) i przeznaczoną na zakup mieszkania dla niego. Syn stawających (...) nie był stroną aktu notarialnego, nie był w akcie reprezentowany. Dodatkowo W. D. zobowiązał się do zakupu na rzecz A. D. samochodu osobowego dowolnej marki za kwotę nie niższą niż 6 000 zł i nie wyższą niż 10 000 zł. Co do spłaty w terminie nie wcześniej niż 5 grudnia 2010 r. na rachunek syna określonej opisowo kwoty W. D. poddał się rygorowi egzekucji. Do zawarcia umowy o rozdzielnosc majątkową i podział majątku dorobkowego doszło w czasie, kiedy obie strony umowy były już skonfliktowane. Majątek podlegający podziałowi powstał w czasie trwania

wspólności ustawowej małżeńskiej z tym zastrzeżeniem, że rodzina utrzymywana się tylko z dochodów W. D.. A. D. nie pracowała zajmowała się domem i wychowaniem dziecka. Relacje małżeńskie popsęły się w 2004 r., 2005 r. Obie strony zgodziły się w 2007 r. na zawarcie umowy podziału majątku dorobkowego pod warunkiem zapewnienia w akcie, że wszystkie nieruchomości tj. dom

i pieniądze na zakup mieszkania ostatecznie otrzyma syn (...). Obie strony miały swobodną możliwość zapoznania się z treścią aktu notarialnego, obie po jego odczytaniu podpisały go. Po rozwodzie opiekę nad małoletnim (...) otrzymał W. D., zrezygnował z egzekwowania przyznanych alimentów na syna i to on wyłącznie zajął się jego wychowaniem. A. D. nie interesowała się wychowaniem syna

i nie utrzymywała z byłym mężem i synem bliższych kontaktów. Spłatę kredytu zaciągniętego przez obie strony dokonuje tylko i wyłącznie W. D..

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd I instancji uznał, że żądanie pozwu nie zasługuje na uwzględnienie, gdyż pozbawione jest ważnej podstawy faktycznej i prawnej. Zdaniem Sądu, zasadniczy problem w sporze sprowadzał się do okoliczności, nie do końca zależnej od stron procesu, jaką jest konstrukcja przedmiotowego aktu notarialnego, którego zapisy, szczególnie § 4, w kontekście obecnego sporu mogą budzić i budzą wątpliwości interpretacyjne i prawne.

Sąd wskazał, iż nie podziela oceny prawnej strony pozwanej, że zapis § 4 stanowi skuteczne zastrzeżenie spełnienia świadczenia na rzecz osoby trzeciej

– art. 393 § 1 k.c. Tego typu zastrzeżenie to szczególny rodzaj zobowiązań, w którym dłużnik ma spełnić świadczenie nie wobec wierzyciela, lecz wobec osoby niebędącej stroną tej umowy i niebiorącej w niej udziału, ale co - zdaniem Sądu - bardzo istotne jest to zastrzeżenie dodane do innego stosunku zobowiązaniowego i nie można dokonywać jego oceny w oderwaniu od tego stosunku, tym bardziej gdyby to miało doprowadzić do naruszenia norm bezwzględnie obowiązujących. Według Sądu zastrzeżenie to na pewno wprost nie wynika z zapisu § 4 aktu notarialnego, przeczy temu sama konstrukcja zapisu,

w który strony zgodnie oświadczyły, na jaki cel ma być przeznaczona, bliżej nieokreślona kwota, określiły, że jest to spłata na rzecz A. D.. Brak jest zastrzeżenia

o zapłacie przez dłużnika określonej kwoty na rzecz osoby trzeciej - (...), co jest przesłanką ustawową dokonania takiego zastrzeżenia. Brak jest również informacji

o przyczynie prawnej ewentualnego przysporzenia na rzecz syna, a informacja taka powinna być wskazana. Wskazanie rachunku (...) i celu, jakim było przeznaczenie środków finansowych na zakup dla niego mieszkania nie jest tożsame ze wskazaniem spełnienia świadczenia na rzecz osoby trzeciej, które zdaniem Sądu powinno być wyraźne. Wprowadzenie do umowy takiego zapisu jest przyjęciem przez A. D. zobowiązania, że po dacie 5 grudnia 2010 r. wpłacone na rachunek syna, przekaże mu

z przeznaczeniem na zakup mieszkania. Przy takiej konstrukcji dysponentem i podmiotem legitymowanym do otrzymania spłaty jest cały czas A. D., z istotnym zastrzeżeniem, że powódka zgodziła się na przekazanie tych środków w przyszłości synowi. Zgoda ta, zdaniem Sądu, jest zgodą na warunek, jaki przedstawił powódce, pozwany, że spłata nastąpi, ale pod warunkiem przekazania jej na rzecz syna (...). Bez takiej zgody powódki nie doszłoby do umownego podziału majątku dorobkowego. W ocenie Sądu taka była intencja stron, kiedy uzgadniały warunki umowy i podpisywały umowę. Co istotne o takim zamiarze stron, zeznały strony. Zarówno powódka jak i pozwany zeznali, że ważne było aby majątek przeniesiony został na (...). Jeżeli w akcie notarialnym rozporządzającym nieruchomością znalazł się zapis, z którego wynika, że warunkiem spłaty wynikającej z podziału majątku jest przeniesienie wpłaconych środków finansowych na rzecz (...) nie wcześniej niż 5 grudnia 2010 r., to zdaniem Sądu umowa jest wadliwa prawnie i dlatego należało ją uznać za nieważną. Podał Sąd, iż przez warunek - w ścisłym tego słowa znaczeniu, rozumie się zamieszczone w treści czynności prawnej zastrzeżenie, które uzależnia powstanie lub ustanie jej skutków od zdarzenia przyszłego i niepewnego. Zasadniczo warunek może być dodany do każdej czynności prawnej na zasadzie autonomii woli stron umowy, poza wyjątkami wynikającymi z ustawy bądź z właściwości czynności prawnej. Ze względu na ten ostatni powód, za niedopuszczalne uznaje się między innymi warunki w czynnościach prawnych jednostronnych kształtujących sytuację prawną innego podmiotu np.: powołanie się na wadę oświadczenia woli na podstawie, odstąpienie od umowy czy wypowiedzenie umowy. Uznał też Sąd, że zgoda na przekazanie synowi, bez względu na formę czynności prawnej, środków finansowych pochodzących ze spłaty majątku dorobkowego, wymagałaby zgody syna, a to okoliczność, zdarzenie, które, nie zależy od stron, a jest zależna od osoby trzeciej a więc jest niepewne. Zgodnie z art. 89 k.c.,

z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych albo wynikających z właściwości czynności prawnej, powstanie lub ustanie skutków czynności prawnej można uzależnić od zdarzenia przyszłego i niepewnego (warunek). Wyjątkiem w ustawie przewidzianym, który eliminuje możliwość ustanowienia warunku, jest regulacja dotycząca obrotu nieruchomościami. Zgodnie z art. 157 § 1 k.c. - własność nieruchomości nie może być przeniesiona pod warunkiem ani z zastrzeżeniem terminu. Jeżeli warunek został zwarty niezgodnie z treścią przepisu, ustawy to zgodnie z art. 58 § 1 k.c. czynność prawna – umowa jest nieważna. Nieważność bezwzględna powoduje, że odpadła podstawa prawna żądania powódki, która roszczenie wywodziła z umowy. Ta okoliczność determinuje oddalenie powództwa w całości. Dodatkowo Sąd wyjaśnił, że przyjęcie zgodnie z twierdzeniem pozwanego, że § 4 aktu notarialnego zawiera zastrzeżenie świadczenia na rzecz osoby trzeciej nie zmienia oceny sporu. Ocena takiego zastrzeżenia musiałaby być dokonana

w kontekście stosunku podstawowego. Stosunek podstawowy to min rozporządzenie nieruchomością wspólną. Sąd rozpoznający spór podziela stanowisko zawarte w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2017 r. III CSK 112/16, LEX nr 2298268 – umowa

o świadczenie na rzecz osoby trzeciej stanowi zastrzeżenie dodane do innego stosunku zobowiązaniowego wierzyciela z dłużnikiem, niewymagające nawet akceptacji, osoby trzeciej, która z mocy prawa uzyskuje pozycję wierzyciela (art. 393 § 1 k.c.). Nie ma ona charakteru samodzielnej, a jej rola polega między innymi na ułatwieniu obrotu przez skrócenie drogi świadczeń, poprzez "przeadresowanie" świadczenia należnego wierzycielowi na osobę trzecią. Nabycie korzyści nie może jednak nastąpić wbrew woli korzystającego

z zastrzeżenia, zatem w przypadku analizowanej konstrukcji stanie się ono definitywne

z chwilą oświadczenia osoby trzeciej, że chce z zastrzeżenia skorzystać, co może również nastąpić per facta concludentia przez przyjęcie świadczenia zaoferowanego przez dłużnika. Również i takiej sytuacji oświadczenie osoby trzeciej o przyjęciu przysporzenia jest decydujące dla skuteczności takiego przysporzenia, co jest zdarzeniem przyszłym

i niepewnym. Ostatecznie przyjął zatem Sąd, że notarialna umowa podziału majątku dorobkowego warunkowo przenosząca własność nieruchomości jest nieważna – art. 157 § 1 k.c. w zw. art. 89 k.c. i art. 58 § 1 k.c. O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c. zasądzając od powódki na rzecz pozwanego 15 317 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego z uwzględnieniem kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym (7217 + 2700 + 5400).

W apelacji powódka domagała się zmiany zaskarżonego wyroku przez uwzględnienie powództwa oraz orzeczenie o kosztach postępowania. Skarżąca zarzuciła naruszenie przepisów prawa materialnego, a to art. 157 § 1 k.c. przez błędne przyjęcie, że umowa notarialna zawarta między stronami zawiera niedopuszczalny warunek przeniesienia własności nieruchomości.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje :

Zaskarżony wyrok podlega korekcie tylko w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, natomiast w pozostałej zasadniczej kwestii sprzecznej apelacja jest nieuzasadniona.

W pierwszej kolejności stwierdzić należy, iż apelacja formułuje jedynie zarzut naruszenia prawa materialnego. Podkreślić trzeba, że Sąd II instancji, w granicach zaskarżenia, bierze pod uwagę z urzędu nieważność postępowania oraz wszelkie naruszenia prawa materialnego. Sąd ten nie jest natomiast związany zarzutami prawa procesowego (oprócz nieważności postępowania), nie jest więc zobowiązany rozważać i omawiać wszelkich uchybień Sądu I instancji, nawet jeżeli mogłyby one mieć wpływ na rozstrzygnięcie (por. wyroki Sądu Najwyższego, np. z: 2 lipca 2008 r., II PK 7/08, OSNP 2009/21-22/283, 14 stycznia 2009 r., IV CSK 350/08, LEX nr 487549, 5 listopada 2009 r., I CSK 108/09, LEX nr 570110, 18 czerwca 2010 r., V CSK 448/09, LEX nr 677914,

4 września 2014 r., II CSK 646/13, LEX nr 1540130). Przy braku zarzutów odnoszących się do sfery procesowej i ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd Okręgowy stwierdzić zatem przyjdzie, że Sąd Apelacyjny uznaje za właściwe dokonane przez ten Sąd istotne dla rozstrzygnięcia ustalenia faktyczne, które były wynikiem poprawnej oceny zgromadzonego materiału dowodowego, spełniającej wymogi z art. 233 § 1 k.p.c. Zauważyć zresztą należy, iż materiał dowodowy zaoferowany przez strony był skromny, sprowadzał się on do umowy notarialnej z dnia 17 stycznia 2017 r. oraz przesłuchania stron. Zaznaczyć też trzeba, że wobec wątpliwości interpretacyjnych co do zapisów owej umowy „rozdzielności majątkowej oraz podziału majątku wspólnego” ważkie znaczenie ma ten drugi dowód. W szczególności dowód ten był potrzebny do dokonania wykładni postanowienia § 4 ust. 1 określającego sposób podziału majątku wspólnego, w którym strony postanowiły, iż opisany w § 3 majątek, obejmujący m. in. nieruchomość, nabywa pozwany, a powódce przypada spłata „w kwocie stanowiącej równowartość na dzień spłaty dwupokojowego mieszkania o powierzchni nie mniejszej niż 46 m² (czterdzieści sześć metrów kwadratowych) wykończonego standardowo, położonego w C. na Osiedlu (...) (spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu lub nieruchomość lokalowa), płatną w terminie nie wcześniej niż 05 grudnia 2010 r. na rachunek syna stawających – (...) i przeznaczoną na zakup mieszkania dla niego.” Niejasne bowiem pozostawało, jaki był zamysł stron, w zakresie określenia, iż owa spłata ma być przekazana przez powódkę na rachunek należący do syna stron i przeznaczony na zakup mieszkania dla niego. Kwestia oceny tego postanowienia umownego dotyczy już kwestii prawnej i wiąże się przede wszystkim z art. 65 k.c., który to przepis określa kryteria wykładni oświadczeń woli. Przy czym w odniesieniu

do umów czyli czynności prawnej, o jaka chodzi w tej sprawie, art. 65 § 2 k.c. wskazuje, że raczej należy badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu. Stwierdzić też należy, iż w zgodzie z przewidzianymi przez powołany przepis

art. 65 § 2 k.c. Sąd Okręgowy dokonał poprawnego wyjaśnienia owego zapisu zawartego

w umowie dochodząc do finalnego wniosku prawnego, że zawarta między stronami umowa zawierała niedopuszczalny warunek (dokonania przez powódkę darowizny na rzecz syna stron) przeniesienia własności nieruchomości.

Uwzględnić trzeba, że zgodnie z art. 65 § 2 k.c. zgodny zamiar stron jest najważniejszym kryterium, przy pomocy którego następuje wyjaśnienie znaczenia oświadczeń woli. Odwołuje się ono do uzgodnionych, faktycznych intencji stron co do skutków prawnych, oczekiwanych w związku z umową. Kolejnym szczególnym kryterium wykładni jest cel umowy, który można określić jako intencję stron co do osiągnięcia pewnego stanu rzeczy. Cel ma być wspólny i zindywidualizowany w warunkach konkretnej umowy, nie musi on być wprost wyartykułowany w umowie. Z zeznań stron wynika zaś, że ważne dla każdej z nich było, aby na skutek dokonanego podziału majątku wspólnego, zabezpieczony został ich syn przez pozyskanie mieszkania. Kwestia ta jest akcentowana tak przez powódkę jak i pozwanego. U podłoża tego porozumienia leżało zapewne dobro wspólnego syna stron, nadto postanowienie to było akceptowalne dla powódki, gdyż to pozwany przejmując na własność nieruchomość zobowiązał się również w całości spłacać wysoki kredyt - § 4 ust 4 umowy. Sporny zapis umowny nie może być pochyty tylko jako określenie sposobu wykonania zobowiązania spłaty, gdyż w takiej sytuacji niezrozumiałe jest wskazanie, że środki mają być nie tylko płatne na rachunek należący do syna stron ale i mają służyć nabyciu dla niego mieszkania. Od osiągnięcia takiego stanu rzeczy strony uwarunkowały zawarcie umowy. Z tego względu, owo zastrzeżenie umowne o przekazaniu spłaty na rachunek syna i jej przeznaczeniu na zakup mieszkania dla niego, zasadnie zostało zinterpretowane przez Sąd Okręgowy w świetle dyrektyw wykładni oświadczeń woli odnoszących się do umów i następnie ocenione w świetle art. 89 k.c. i art. 157 § 1 k.c. Przedstawiony w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku w tym zakresie wywód prawny Sąd Apelacyjny uznaje więc za trafny i jako taki go aprobuje, co powoduje jednocześnie że nie zachodzi potrzeba powielania tych rozważań. Tym samym skoro umowa, z której powódka wywodziła swe roszczenie jest nieważna jako sprzeczna z prawem – art. 58 § 1 k.c. to brak było podstawy prawnej do dochodzonego przez nią żądania. Okoliczność ta powoduje, że powódka nie jest pozbawiona możliwości dochodzenia swoich racji z tytułu podziału majątku wspólnego lecz w innym stosownym trybie.

Niezależnie od zaprezentowanego stanowiska zauważyć nadto należy, iż zawarta przez strony umowa była wadliwa także z tej przyczyny, że nie została określona w sposób umożliwiający jej wykonanie wysokość spłaty przypadającej powódce. Opisowe określenie, przy nadto możliwych różnych jego interpretacjach, które miało służyć ustaleniu należności powódki nie dawało podstaw do uzyskania przez nią tytułu wykonawczego przez wykorzystanie owego aktu jako tytułu egzekucyjnego w myśl art. 77 § 1 pkt 4) k.p.c., mimo poddania się przez pozwanego stosownemu rygorowi - § 4 ust.3 umowy. Podobnie brak sprecyzowania wysokości należności dyskwalifikuje ową umowę w niniejszym postępowaniu, w którym zresztą powódka nie naprowadziła dowodów na okoliczność wysokości żądanej sumy, co jednak ma marginalne znaczenie. Zasygnalizować także jeszcze można, że wobec zaprezentowanych rozważań nie mają również istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia kwestionowane w apelacji ustalenia Sądu Okręgowego odnośnie do relacji stron z ich synem po zawarciu spornej umowy i przypisywane przez skarżącą Sądowi wykreowanie „obrazu złej matki i dobrego ojca”.

Skorygować natomiast należało rozstrzygnięcie o kosztach procesu przez zastosowanie instytucji z art. 102 k.p.c., a to przy uwzględnieniu iż nie byłoby słuszne obciążanie całymi kosztami powódki w sytuacji zawarcia przez obie strony nieważnej umowy i w obliczu trudnej sytuacji materialnej skarżącej. Z tej przyczyny nałóżono na powódkę obowiązek zwrotu części kosztów w kwocie wskazanej w punkcie 1 wyroku.

Z opisanych względów Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji z mocy

art. 386 § 1 k.p.c. i art. 385 k.p.c., o kosztach postępowania apelacyjnego orzekając

w oparciu o art. 102 k.p.c. z analogicznych względów jak przy rozstrzygnięciu o kosztach zawartych w zaskarżonym wyroku.

SSA Joanna Naczyńska SSA Roman Sugier SSA Małgorzata Wołczańska